

# Barn på skyddshem

**Kvalitetsrekommendationer för arbetet med barn inom skyddshemstjänsterna**

**OHJAUS 2/2023**

**Tanja Koivula  
Jukka Mäkelä  
Maria Svetloff  
(red.)**

**Handledning 2/2023**

Koivula Tanja, Mäkelä Jukka, Svetloff Maria (red.)

# **Barn på skyddshem**

**Kvalitetsrekommendationer för arbetet med barn  
inom skyddshemstjänsterna**



Institutet för  
hälsa och välfärd

© Författarna och Institutet för hälsa och välfärd

ISBN 978-952-408-021-7 (webbpublikation)  
ISSN 2323-4172 (webbpublikation)

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-021-7>

Helsingfors, 2023

## Till läsaren

År 2015 trädde lagen om ersättning som betalas av statens medel till producenter av skyddshemstjänster (lagen om skyddshem) i kraft. Syftet med lagen är att säkerställa nationellt högklassiga och heltäckande skyddshemstjänster för personer som är utsatta för våld i nära relationer eller som lever under hot om sådant våld. Sedan lagen trädde i kraft har Institutet för hälsa och välfärd (THL) ansvarat för att ordna, styra, utveckla och koordinera skyddshemstjänster för offer för våld i nära relationer samt fungerat som statsbidragsmyndighet.

THL publicerade de nationella kvalitetsrekommendationerna för skyddshem 2019 (Ewalds, Karjalainen & Peltonen 2019). De behandlar all skyddshemsverksamhet. Denna publikation, kvalitetsrekommendationen Barn på skyddshem, fokuserar på skyddshemmens minderåriga klienter. Syftet med dessa kvalitetsrekommendationer är att säkerställa att det arbete med barn som utförs på skyddshemmen är enhetligt, högklassigt och kontinuerligt. Skyddshemmen i Finland har årligen cirka 2 000–2 500 barn som klienter; det motsvarar nästan hälften av det totala antalet klienter på skyddshemmen. Vanligtvis är barnen klienter på skyddshemmen tillsammans med en av sina vårdnadshavare.

Kvalitetsrekommendationen Barn på skyddshem riktar sig i första hand till personer som känner till arbetet på skyddshem och arbetet med våld i nära relationer. I rekommendationen har man dock strävat efter att använda så tydliga och allmänspråkliga begrepp som möjligt. I denna rekommendation används ordet barn för alla under 18 år. Läsaren kan bekanta sig närmare med definitionerna av våldsbegrepp genom Ordlista över våldsbegrepp (Bildjuschkin m.fl. 2020) som THL publicerade 2020.

Arbetet med barn är en stor del av skyddshemsarbetet. Detta delområde utvecklas och samordnas nationellt på många sätt, till exempel i samband med regelbundna utbildningar som ordnas av THL. Kvalitetsrekommendationen Barn på skyddshem innehåller inget utbildningsmässigt innehåll, utan syftet är att på ett bredare plan strukturera skyddshemsarbetets centrala element, som används för att beakta och hjälpa barnen.

Kvalitetsrekommendationen Barn på skyddshem har utarbetats 2021–2022 av en arbetsgrupp som sammanställts av THL. Arbetsgruppen bestod av yrkespersoner som arbetar på skyddshem (Kati Kaivorinne, Elina Liikanen, Karoliina Lokka, Tiina Nurmi, Maria Sandbäck, Maiju Ulvinen och Marleena Wallén) samt personer som ansvarar för skyddshemmen vid Institutet för hälsa och välfärd (Tanja Koivula, Jukka Mäkelä, Suvi Nipuli, Joonas Peltonen och Maria Svetloff). Dessutom har arbetsgruppen stötts av Pirjo Lillsunde och Marjo Malja från social- och hälsovårdsministeriet, Annina Sadeoja och Paula Mäkiharju från Regionförvaltningsverket i Västra och Inre Finland samt THL:s experter på arbete mot våld och barnskydd Taina Laajasalo, Jaana Tervo, Pia Eriksson och Päivi Korhonen.

## Sammanfattning

Koivula Tanja, Mäkelä Jukka, Svetloff Maria (red.) Barn på skyddshem, Kvalitetsrekommendationer för arbetet med barn inom skyddshemstjänsterna. Institutet för hälsa och välfärd (THL).Handledning 2/2023. 33 sidor. Helsingfors 2023.  
ISBN 978-952-408-021-7 (nätpublikation)

Målet med kvalitetsrekommendationen Barn på skyddshem är att arbetet med barnen ska vara så högklassigt och enhetligt som möjligt på skyddshemmen. Kvalitetsrekommendationen är ett sätt att säkerställa nationellt högklassiga och heltäckande skyddshemstjänster i enlighet med lagen om skyddshem. När rekommendationerna skrevs beaktades de nationella kvalitetsrekommendationerna för skyddshem från 2019 samt lagen om skyddshem. Andra centrala bestämmelser är FN:s konvention om barnets rättigheter, barnskyddslagen och Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet.

I teoridelen i början behandlas våldets inverkan på barnet och dess utveckling, man tar upp forskningsdata om konsekvenserna av skadliga upplevelser under barndomen och presenterar olika riskfaktorer och skyddande faktorer i anslutning till föräldrar, familj och barn. Grunden för skyddshemmens arbete är att sörja för säkerheten under skyddshemsvistelsen och sträva efter en framtid utan våld efter skyddshemsvistelsen.

Tyngdpunkten i kvalitetsrekommendationen ligger på det praktiska arbetet och arbetssätten på skyddshemmet. Arbetet med barn innebär att barnet beaktas i allt arbete som utförs på skyddshemmet, barnet möts i vardagliga situationer såväl som vid separata möten. Under skyddshemsvistelsen strävar man efter att behålla barnets vardag så normal som möjligt. Med hjälp av nätverkssamarbete och sektorsövergripande samarbete kan barnet till exempel delta i småbarnspedagogik eller gå i skolan under skyddshemsvistelsen och för familjen ordnas ändamålsenligt fortsatt stöd efter skyddshemsvistelsen. Under skyddshemsvistelsen stöder man barnets nära relationer med beaktande av barnets bästa och säkerhetsaspekten.

**Nyckelord:** barn, skyddshem, kvalitetsrekommendation

## Innehåll

Till läsaren.....	3
Sammanfattning .....	4
Kvalitetsrekommendationens bakgrund och syfte.....	7
Våld i nära relationer och barn .....	9
Barnets rätt till särskilt skydd .....	9
Barn och den emotionella belastningen av våld.....	9
Förståelse av följderna via begreppen hot och brist .....	10
Skadliga upplevelser under barndomen och faktorer som skyddar mot dem.....	12
Risikfaktorer och riskbedömning av våld mot barn .....	14
Riskfaktorer med anknytning till familjen och föräldern.....	14
Riskfaktorer med anknytning till barnet .....	14
Riskfaktorer för barn under skyddshemsvistelsen .....	15
Kartläggning av barnets risk- och skyddsperspektiv .....	15
Barnets säkerhetsplan.....	15
Förutsättningar för en trygg vardag för barn på skyddshemmet .....	17
Skyddshemmets utrymmen.....	17
Känslor som framträder hos barn på skyddshem .....	17
Barnets olika roller i familjen .....	18
Utmaningar i barnets beteende under skyddshemsvistelsen .....	18
Ordnandet av barnets vardag på skyddshemmet.....	19
Barnets andra vårdnadshavare och skyddshemstjänster .....	19
Barnets klientprocess på skyddshemmet.....	21
Anhängiggörande.....	21
Inledning .....	21
Arbetsfasen .....	22
Avslutningsfasen.....	22
Övergripande arbete .....	23
Framskridandet av det individuella arbetet med barnet .....	23
Gemenskap, kamratstöd och gruppverksamhet .....	23
Arbete med barnets vårdnadshavare på skyddshemmet.....	24
Sektorsövergripande samarbete .....	24
Dokumentation av klientarbetet inom skyddshemstjänsterna .....	25
Dokumentation av barnets klientuppgifter.....	25
Förvaring och utlämnande av barnets klientuppgifter .....	25
Lagstadgade anmälningar och särskilda situationer .....	27
Barnskyddsanmälan .....	27
Polisanmälan vid misstanke om brott mot barn .....	27
Kontakt med socialvården för bedömning av stödbehovet.....	28
Föregripande barnskyddsanmälan .....	28
Barn som kommer till skyddshemmet ensamma .....	28
Källor .....	30

Bilagor.....	31
BILAGA 1 Att beakta i arbetet med barn.....	31
BILAGA 2 Ankomstsamtal med barn och unga.....	32
BILAGA 3 Anmälningar som görs från skyddshem .....	33

# Kvalitetsrekommendationens bakgrund och syfte

Kvalitetsrekommendationen Barn på skyddshem är ett sätt att säkerställa nationellt högklassiga och heltäckande skyddshemstjänster i enlighet med lagen om skyddshem. Publikationen kompletterar de nationella kvalitetsrekommendationerna för skyddshem (Ewalds, Karjalainen & Peltonen 2019) genom att enbart fokusera på minderåriga skyddshemsklienters perspektiv. Orsaken till att kvalitetsrekommendationerna utarbetats är att barnen utgör en stor andel av det totala antalet klienter på skyddshemmen samt de nationella och internationella bestämmelser som förpliktar Finland bland annat när det gäller jämlik behandling av barn, prioritering av barnets bästa och att skydda barn mot vanvård. Kvalitetsrekommendationerna besvarar de utvecklings-, styrnings- och samordningsuppgifter som THL har enligt lagen om skyddshem.

Kvalitetsrekommendationerna för skyddshemstjänsterna för arbete med barn styr produktionen och utvecklingen av tjänsterna samt planeringen av ny verksamhet. Kvalitetsrekommendationerna är avsedda som stöd för dem som producerar skyddshemstjänster, både de som har flera års eller decenniers erfarenhet och framtida aktörer. Syftet med kvalitetsrekommendationen är att säkerställa arbetets kvalitet och ramar samt att styra och samordna verksamheten nationellt mot mer enhetliga skyddshemstjänster. Rekommendationerna gör de verksamhetsätt och grundprinciper som styr och definierar arbetet med barn på skyddshemmen mer synliga. Vid utarbetandet av denna kvalitetsrekommendation har man beaktat överensstämmelsen med de principer som styr barnskyddsarbetet i kvalitetsrekommendationen för barnskyddet (2019).

I de nationella kvalitetsrekommendationerna för skyddshemstjänster presenteras begreppet kvalitet enligt olika dimensioner och aktörer. I tabellen nedan (tabell 1) sammanställs de dimensioner och aktörer som lyfts fram i denna rekommendation.



**Tabell 1. Begreppet kvalitet som används i kvalitetsrekommendationerna för arbetet med barn på skyddshem enligt olika dimensioner och aktörer (omarbetad Holma 2009)**

Dimension, perspektiv	Process	Struktur	Resultat
<b>Barnklient</b>	Vänligt och respektfullt bemötande, tillräcklig tillgång till information och hjälp, delaktighet, hänvisning till nödvändiga tjänster	Tjänstens tillgänglighet och lämplighet, kompetent personal, säkra och funktionella lokaler	Tillfredsställelse med tjänsten, förbättrad livssituation, barnet upplever sig ha blivit sett och hört
<b>Vuxen klient (vårdnadshavare på skyddshem)</b>	Vänligt och respektfullt bemötande, tillräcklig information och hjälp, delaktighet, hänvisning till nödvändiga tjänster	Servicens tillgänglighet, kompetent personal, säkra och funktionella lokaler	Tillfredsställelse med tjänsten, förbättrad livssituation, föräldern upplever sig ha fått stöd och metoder för ett föräldraskap utan våld
<b>Familjeklient (vårdnadshavare och barn på skyddshem)</b>	Vänligt och respektfullt bemötande, tillräcklig information och hjälp, delaktighet, hänvisning till nödvändiga tjänster	Tjänstens tillgänglighet och lämplighet, kompetent personal, säkra och funktionella lokaler och förbindelser	Familjens medlemmar är nöjda med servicen eller verksamheten som är motiverad
<b>Arbetstagare</b>	Definierat grunduppdrag, tydliga arbetssätt och fungerande samarbete	Lagstadgad yrkeskompetens, kompetens i arbetet med barn, föräldrar och familjer, tillräckligt med utrymmen, redskap och personalresurser för att utföra arbetet	Klientens situation klarar, uppnående av de mål som ställts upp tillsammans med klienten
<b>Tjänsteproducent</b>	Servicekedjans funktion, bestämmelser, kvalitetsrekommendationer och anvisningar iakttas	Ekonomiska, operativa och personalresurser säkerställs	Vettig resursanvändning samt kostnad/nytta

# Våld i nära relationer och barn

*"Inget våld mot barn är berättigat och alla former av våld mot barn kan förebyggas".* FN:s kommitté för barnets rättigheter

FN:s konvention om barnets rättigheter trädde i kraft i Finland 1991. I den betonas att varje barn har rätt till en trygg barndom. Det är en av barnets mest centrala rättigheter. Uppfyllandet av rättigheten har central inverkan på både de enskilda barnens och hela samhällets välfärd och utveckling. Skyddshemmen står i främsta ledet när det gäller att förebygga våld och hjälper till att bryta våldsspiralen omedelbart, men förebygger också att våldet förs över till nästa generation. I det här kapitlet behandlas våldets inverkan på barnet och hur de anställda på skyddshemmen som möter barnet påverkas av det.

## Barnets rätt till särskilt skydd

Barn – i synnerhet barn som ännu inte är ungdomar – utsätts för våld oftast i hemmet, och vanligtvis är det deras förälder eller vårdnadshavare som är våldsamt. Föräldrarna förklarar ofta våldet med att det sker i uppfostringssyfte (s.k. aga). En stor del av detta är enligt den vuxna lindrigt, men allt våld och alla hot om våld rubbar barnets grundtrygghet. En del våld mot barn är allvarligt och även det har vanligtvis varit lindrigt i början och har också förklarats med att det har varit i uppfostringssyfte för att få barnet att lyda. I själva verket är den mest framträdande riskfaktorn för allvarligt våld mot barn tidigare, lindrigt våld. Redan 1983 förbjöd Finland som andra land i världen våld i uppfostringssyfte i hemmet. Enligt en utredning som gjordes för fem år sedan (Hyvärinen 2017) ansåg ändå en knapp tredjedel av finländarna att det var en godtagbar uppfostringsmetod att lugga barn eller ge barn en knäpp.

Våldet mot barn har lyckligtvis minskat betydligt sedan 1983. I utredningar från Centralförbundet för Barnskydd (Piiskasta jäähypenkkiin (Hyvärinen 2017) och Kovemmin käsin (2021)) uppgav dock över en tredjedel av de finländska föräldrarna att de använt någon form av våld mot sina barn. Detta är klart mer än vad barnen berättar om till exempel i enkäten Hälsa i skolan (2021). Detta är en påminnelse om den interna konflikt som barnen har när det kommer till att berätta om sina föräldrars våldsamma handlingar. Barnen är djupt beroende av sina föräldrar och alltid fästa vid dem. När en förälder i vredesmod riktar ett slag mot barnet kan det i barnets medvetande bli ett tecken på att barnet självt är ont och värdelöst och förtjänar att bli skadat. Det är endast en liten del av våldet som kommer till myndigheternas kännedom. Skyldigheten att anmäla misshandel av barn utvidgades 2014, och sedan dess har polisen fått kännedom om fler fall av våld mot barn i nära relationer. År 2021 uppgick fallen till 2 400. Under de senaste åren har i genomsnitt hundra barn årligen vårdats på sjukhus på grund av våld och i genomsnitt 6–7 barn har avlidit. (Statistikcentralen 2022, Korpilahti m.fl. 2019)

Psykiskt våld har bedömts vara minst lika skadligt för barn som fysiskt våld. Det är ännu svårare att bedöma hur vanligt och allvarligt psykiskt våld är, och det undersöks sällan av myndigheterna. I en enkät från 2017 om finländarnas attityder till uppfostran och bruk av våld i uppfostringssyfte (Piiskasta jäähypenkkiin) uppgav 15 procent av föräldrarna att de hotat barn med våld i uppfostringssyfte, och antalet har ökat jämfört med en undersökning som genomfördes fem år tidigare (Hyvärinen 2017). Denna siffra motsvarar ungefär det psykiska våld som fjärdeklassarna uppgav i enkäten Hälsa i skolan, men barn i högstadiet åldern och äldre har beskrivit betydligt mer våld. En fjärdedel av niondeklassarna berättar att de har hotats, utsatts för skällsord eller nedvärderats hemma. Enligt samma enkäter har 10–20 procent av barnen exponerats för våld mellan föräldrarna. Våld mellan de vuxna i familjen är också alltid psykiskt våld mot barnet. (Enkäten Hälsa i skolan 2021.)

## Barn och den emotionella belastningen av våld

Då man talar om våld bör man försöka förstå vilka uppgifter och konsekvenser aggression har. Att förstå våld leder inte till att man accepterar det eller fördömer det, utan i bästa fall till ett vårdande möte. Våld är – särskilt för barn – en av de svåraste upplevelserna att hantera och vara med om. Empatisk förståelse för lidandet hos en person som utsatts för våld är nödvändigt för att våldet i familjen och samhället ska minska.

Den som tar till våld gör det i ett kontinuum där personen brottas med svåra känslor. När en vuxen förlorar kontrollen över sina känslor, utsätts barnet för en alltför stor oklar emotionell belastning. Detta händer om barnet ser, hör eller på annat sätt uppfattar andra familjemedlemmars våldsamma gräl eller slagsmål. Samma

sak händer om någon riktar våld direkt mot barnet. Normal hantering av en stor emotionell belastning är att dela den med någon man känner tillgivenhet för, och smälta den överflödiga energin genom att gå igenom det som hänt tillsammans. Om detta inte sker, lämnas barnet ensamt med en obearbetad och för stor börda. Barnets bild av vad som är bra gemenskap och vad som inte är det förvrängs.

Barn har en medfödd förmåga att skilja mellan gott och ont i interaktionen: Det är bra att hjälpa andra och dåligt att skada andra. När våldet upprepas förlorar barnet i värsta fall sin medfödda förmåga att skilja mellan gott och ont i interaktionen. När barnet följer med våldsamma familjesituationer kan det få uppfattningen att den som är starkast och mest skrämmande har rätt. Barnet kan få en oklar uppfattning om vad våld är. Att det känns illa kan barnet tolka som att hen själv är ond. Det är svårt för barnet att kringgå detta när det upprepade gånger utsätts för känslor som känns hemska och oförklarligt starka.

Barnet tvingas fundera på vilka spelregler världen egentligen grundar sig på. Spelreglerna för livet tillsammans med andra måste ständigt preciseras och utvidgas i takt med att man blir äldre. Man måste få lära sig många gråa nyanser som ligger mellan medfött gott och ont, behagligt och obehagligt. Man måste få lära sig vad man ska göra när man själv upplever svåra känslostormar. Hur ska man göra när man blir arg och har lust att låta känslorna välla fram, ska man till exempel höja rösten eller smälla igen dörren? En förälder som blir arg, höjer rösten eller på annat sätt betar sig hotfullt kan efter att ha lugnat sig hjälpa sitt barn till exempel genom att berätta att alla ibland känner så och att det i vissa situationer är rätt att bli upprörd och arg. Då hjälper föräldern också barnet att förstå hur man kan hjälpa andra som mår dåligt.

Upplevelsen av våld krossar barnets uppfattning om kontinuitet och trygghet i det vanliga livet och kan leda till att barnet bereder sig på fara även när faran inte är uppenbar. Därför kan barn oberoende av ålder få stressymptom, såsom överaktivitet, undvikande beteende, sömnstörningar och ätsvårigheter. Sådana symtom kan tillfälligt förekomma av många orsaker i olika kriser i familjen utan att det är fråga om våld mot barn. Då en vuxen hjälper barnet att förstå händelserna och förhåller sig skyddande till barnet oavsett sina egna kriser, har barnet möjlighet att återhämta sig från stressymptomen och se sin upplevelse som en del av sin uppväxt och utveckling. Barn som upplevt våld behöver hjälp av sina föräldrar eller andra betrodda vuxna för att smälta sina svårhanterade upplevelser. Om de inte får det, blir de ensamma med sin erfarenhet. Då kan de inte förstå och behandla sin erfarenhet som en byggsten i sin utveckling.

Om en obegriplig våldshändelse följer ständigt med i barnets liv, har barnet inte något annat val än att anlita till sin ålder passliga metoder för att klara sig. Dessa metoder är barnets försök att klara av en övermäktig uppgift och är som sådana förstaeliga. De är försök att undvika en upplevelse som är smärtsam för barnet. Då man inte känner till bakgrunden upplevs de ofta som störande för omgivningen. Typiska symtom hos spädbarn och småbarn är rastlöshet och benägenhet att lätt bli irriterad, hos barn inom småbarnspedagogiken framhävs ofta svårigheter med känsloreglering och beteenden, hos barn i skolåldern sociala svårigheter och inlärningssvårigheter och hos ungdomar aggressivitet samt beteende som äventyrar eller skadar dem själva, såsom missbruksproblem. Andra barn och vuxna har ofta svårt att känna medkänsla med barnet, eftersom det bara är symtomet som syns utanpå, inte den dolda sårbarheten som ligger bakom.

Våld kan skada barnet synligt eller dolt. Synliga skador kan i värsta fall innebära att ett barn, i synnerhet ett mycket litet barn, skadas eller avlider. Dolda skador är mycket vanligare och har en mycket omfattande inverkan på barnets utveckling.

## Förståelse av följderna via begreppen hot och brist

Barns exponering för våld kan uppfattas genom begreppen hot och brist. *Hot* är en inre observation av att man kan skadas fysiskt. Till definitionen av våld hör att använda hot som ett sätt att tvinga en annan att bete sig på det sätt som personen som tar till våld vill. Hot väcker rädsla eller ångest som är förutseende rädsla. Rädsla gör att man skyddar sig, vilket minskar möjligheterna att agera. Rädsla startar en snabb och kraftig stressreaktion där kroppen förbereder sig på att använda energi för att kämpa eller fly.

*Brist* innebär att barnet blir utan de väsentliga faktorer som stöder barnets uppväxt och utveckling. Dessa är för det första uppenbara behov, såsom näring, värme, sömn och att bli omskött när man är sjuk, men dessutom behöver barnet hjälp med att utveckla det intellektuella, emotionella och sociala livet. Barnet behöver leka och röra på sig lika mycket som det är viktigt att läsa och pyssla med tanke på inlärningen. Barnet behöver en "medkännare" som hjälper till att hantera spektrumet av känslor. Barnet behöver en person som tycker om hen och får hen att känna sig viktig och älskad. Att ignorera dessa faktorer är psykisk försummelse.

En försummande förälder ger inte barnet den viktigaste resursen för barnets utveckling, ett föremål för tillgivenhet som är engagerat i barnet och som på ett tillräckligt tillförlitligt sätt hjälper barnet när det behöver hjälp: Lugnar barnet i nöd och sorg samt delar glädje och lycka när livet ler. Om barnet inte har ett tillräckligt tillförlitligt föremål för tillgivenhet äventyras utvecklingen avsevärt.

Det värsta med tanke på barnets utveckling och välfärd är om barnet måste vara rädd för den person som barnet borde kunna söka skydd eller trygghet hos. Då upplever barnet samtidigt hot och brist och har en inre konflikt mellan rädsla och behov av tillgivenhet. Som en följd av detta kan barnets psykiska utveckling splittas: Man talar om dissociation, då en människas upplevelser av sig själv i olika situationer förblir separata öar som har dålig kontakt med varandra. När en vuxen som borde ge barnet självkänsla genom att skydda barnet från det onda orsakar brist och hot, blir barnets självkänsla lidande. Samtidigt minskar barnets möjligheter att påverka sin egen situation. Dessa förklarar tillsammans en stor del av de skadliga effekter som våldet har på barns och ungas utveckling.

En samtidig upplevelse av hot och brist kan kallas en återvändsgränd för hotet. Återvändsgränden hjälper att förstå de många följderna av att uppleva våld, till exempel depression, ångest, aggressivitet samt sociala svårigheter och inlärningssvårigheter hos barnet. Depression följer av upplevelsen av att världen inte är en bra plats, att man inte kan påverka sitt eget varande, att man själv är värdelös och att man får skada sig själv. Ångest hör ihop med upplevelsen av att livet är fyllt av faror, att världen är oförutsägbar och ond, att en situation som känns trygg kan vara farlig och att en människa som anses trygg kan svika förtroendet när som helst.

Aggressivitet som utvecklas hos barnet självt är naturligt då man konstant lever i ett överspant tillstånd där man när som helst kan överraskas och bli skrämmd. Aggressivitet kan också vara ett inlärt sätt för barnet att lösa en situation där den andra inte agerar på önskat sätt. Sociala svårigheter utvecklas om barnet inte känner sig tryggt: Barnet kan inte kasta sig in i lekar som innebär överraskningar och vars förlopp man inte kan förutse och kontrollera, utan att känslan av otrygghet ökar för mycket. Inlärningssvårigheter är förståeliga när man tänker på hur det är att på grund av inre otrygghet vara tvungen att fokusera på att hålla sig trygg. Då finns det inget utrymme för att lära sig nya saker.

På skyddshemmen arbetar man i enlighet med konventionen om barnets rättigheter för att förebygga våld och dess effekter och arbetar med föräldraskapet i kris, då är möjligheten till förändring stor. På skyddshemmet kan barnet också för första gången träffa en vuxen som kan möta hen med alla sina erfarenheter på ett empatiskt sätt. Barnet kan möta en vuxen som förstår aggression och våldets effekter och på så sätt kan återställa barnets självkänsla. I bästa fall kan man på skyddshemmet inom en kort tid också stärka föräldrarnas förståelse för våldets inverkan på barnet och föräldrarnas förmåga till ett positivt föräldraskap som stöder barnet. Samtidigt kan man göra observationer som andra instanser kan behöva för att skydda barnet och barnets intressen, om barnet fortfarande utsätts för våld i sitt hem.

# Skadliga upplevelser under barndomen och faktorer som skyddar mot dem

Det har varit svårt att få konkreta bevis på de långvariga effekterna av att uppleva våld. Den ACE-undersökning som inleddes i USA på 1990-talet har dock visat att våldsupplevelser påverkar i decennier. I undersökningen utredde man hur upplevelser under barndomen påverkar de vuxnas hälsa, och material samlades in om över 10 000 personer.

ACE står för *adverse childhood experiences*, dvs. skadliga upplevelser under barndomen. De skadliga upplevelserna delas grovt taget in i tre kategorier: våld mot barn (fysiskt, psykiskt, sexuellt), försummelse av barn (fysisk, psykisk) samt familjeproblem (t.ex. skilsmässa, familjevåld, rusmedelsanvändning, psykisk ohälsa, fängelsestraff) (Felitti m.fl. 1998). En stor del av upplevelserna under barndomen som kommit upp är våld som riktas direkt mot barnet (våld och försummelse). Eftersom man i undersökningen också beaktade många olika problem i familjen kan alla observationer inte direkt betraktas som konsekvenser av våld. Å andra sidan kan också familjens problem vara psykiskt våld för barnet: att förlora barnets föremål för tillgivenhet genom skilsmässa eller till exempel på grund av allvarlig depression kan vara psykisk försummelse. I ACE-undersökningen gjordes följande viktiga observationer:

- Skadliga upplevelser är vanliga.
- En del av befolkningen får många typer av skadliga erfarenheter och deras antal verkar ha större betydelse än en enskild skadetyper.
- Över fyra olika typer av skadliga upplevelser har ett tydligt samband med senare negativa effekter på hälsa, lärande och socialt liv i vuxen ålder.
- Skadliga effekter i vuxen ålder är bland annat hjärt- och kärlsjukdomar samt vuxendiabetes, psykiska problem och missbruksproblem, våldsbeteende mot sig själv och andra, avsaknad av utbildning på andra stadiet, långtidsarbetslöshet och förkortad förväntad livslängd.

ACE-undersökningen inleddes i USA för ett kvarts sekel sedan och har sedan dess spridit sig globalt. Även om förekomsten av ACE-upplevelser i olika länder skiljer sig något från varandra, är skadliga upplevelser under barndomen vanliga överallt på befolkningsnivå. I Finland har ACE-undersökningen först nyligen inletts, men Salokangas (2020) har gjort en undersökning där man undersökte det parallella begreppet till ACE, *vanvård och trauma i barndomen*. Enligt den hade nästan tre fjärdedelar av Finlands befolkning minst en upplevelse av vanvård och trauma i barndomen och hälften av befolkningen hade två eller flera upplevelser av det. Av dessa upplevelser var det uttryckligen fysiskt våld och emotionell försummelse som hade den kraftigaste kopplingen till psykiatriska störningar i vuxen ålder.

ACE-undersökningen kopplade antalet skadliga erfarenheter till betydande negativa konsekvenser för utvecklingen. Senare har det observerats att *gynnsamma* upplevelser under barndomen kan skydda mot negativa effekter av skadliga upplevelser, i synnerhet om antalet ACE-upplevelser är färre än fyra. Gynnsamma upplevelser är framför allt positiva relationer (vårdnadshavare som barnet känner sig tryggt med, en god vän, en god relation till en lärare, en pålitlig vuxen utanför familjen) samt att familjen har rutiner och tid att ha roligt. Bristen på gynnsamma upplevelser har i själva verket, oberoende av antalet ACE-upplevelser, också i sig själv en koppling till negativa effekter på hälsan och välbefinnandet. Bristen på positiva upplevelser kan till och med vara skadligare för den långvariga hälsan, så det finns goda teoretiska grunder för att stärka goda relationer (både i familjen, i skolan och på fritiden) och andra gynnsamma och skyddande faktorer (Crandal 2019).

Skadliga upplevelser under barndomen och avsaknaden av gynnsamma upplevelser försvårar på många sätt självregleringen och livskompetensen. Otrygghet och utdragna stressreaktioner lämnar sina spår i människans nervsystem. Otrygghet medför att man måste hålla koll på omgivningen och det finns en benägenhet att tolka även en neutral situation som hotfull. Under- och överaktivitet samt utmaningar med självreglering återspeglas i allt varande och umgänge. Skadliga upplevelser som hopar sig i barndomen framträder i vuxen ålder som en problematisk inställning till sig själv, andra människor och omvärlden.

Familjens problem tenderar att hopa sig, eftersom de ökar risken för både nya problem och för att barnet ska försummas och misshandlas. Exponering för våld stärker kontinuiteten i en generationsöverskridande ACE-spiral. Man har konstaterat att till exempel våldsamhet, psykisk ohälsa och missbruk övergår från generation till generation. Å andra sidan kan stärkandet av faktorer som främjar barnets säkerhet och skyddar

barnets uppväxt – bl.a. beständighet och trygghet i barnets växtunderlag (föräldrar, familj, vuxna), fostran som beaktar barnets individuella särdrag och vård av särskilda problem – bryta den generationsöverskridande spiralen. (Korpilahti m.fl. 2019)

# Riskfaktorer och riskbedömning av våld mot barn

Bakom bemötandet av barn finns många individuella, kollektiva, kulturella och samhälleliga faktorer och fenomen. De antingen ökar eller minskar barnets risk att falla offer för fysiskt våld och försummelse. Med riskfaktorer som ökar risken för våld avses interna och externa faktorer som påverkar barnet eller familjen och som ökar risken för antingen våldsamt beteende eller för att bli utsatt för våld. Våld i parrelationen mellan de vuxna ökar risken för att barnet också utsätts för våld själv.

Det kan förekomma barnmisshandel i alla typer av familjer. Sannolikheten för våld ökar dock betydligt om riskfaktorerna är många. Vid bedömningen av riskfaktorer för våld mot barn ska familjens helhetssituation alltid beaktas. Man bör också komma ihåg att förekomsten av riskfaktorer inte alltid innebär att barnet utsätts för våld. Å andra sidan kan våld också förekomma utan observerade risker.

Som grund för de två följande underkapitlen (Riskfaktorer med anknytning till familjen och föräldern och Riskfaktorer med anknytning till barnet) har man använt en vårdrekommendation om hur man identifierar riskförhållanden för vanvård av barn i familjen (Rantanen m.fl. 2022) som publicerades 2022.

## Riskfaktorer med anknytning till familjen och föräldern

Riskfaktorer med anknytning till familjen och föräldern kan granskas både som en helhet och separat. Om en förälder har egna erfarenheter av att ha blivit utsatt för våld kommer det ofta fram i familjekontexten. Föräldrarnas egna skadliga upplevelser under barndomen, såsom våld och försummelse, ökar risken för att de är våldsamma mot sitt eget barn. Det finns också ett samband med våld i nära relationer som föräldern upplevt i sitt parförhållande. Riskfaktorer som ökar risken för våldsamt beteende är bland annat om familjen har dålig ekonomi, genomgår stress eller en kris, om man är van att använda våld som uppfostringsmetod, brist på hjälp för att lösa problem med anknytning till föräldraskapet, ensam vårdnad utan stödjande nätverk samt att familjen har många barn. Andra riskfaktorer är riskkonsumtion av rusmedel och psykiska problem samt beteendestörningar hos barnet. (Korpilahti m.fl. 2019)

Allvarliga störningar i den psykiska hälsan, missbruksproblem och kriminell bakgrund hos vuxna är klart vanligare i familjer där föräldrarna och barnen utsätts för kränkande behandling. Andra riskfaktorer med anknytning till föräldern kan dessutom vara att den andra föräldern inte deltar tillräckligt i vården av barnet, känslökyla, allvarlig sjukdom, emotionell omognad, oönskad graviditet eller förnekande av graviditet, extremt överbeskydd, orealistiska förväntningar på barnet samt problem med impuls kontrollen.

Den mest framträdande orsaken till en akut risk för våld är att den som utsätts för våld hotar med skilsmässa eller driver igenom en skilsmässa. I bakgrunden till livshotande våld mot både kvinnor och barn är ofta skilsmässor och konflikter som handlar om barnen.

Föräldrarna i familjer med invandrar- och flyktningbakgrund har redan innan de kommit till Finland kunnat erfara olika typer av våld, och dessutom kan praxis för barnuppfostran av kulturella skäl stå i konflikt med bestämmelserna i det finländska samhället. En förändring i maktförhållandena mellan kvinnan och mannen i den nya kulturen kan öka risken för familjevåld. (Rantanen m.fl. 2022, Korpilahti m.fl. 2019.)

## Riskfaktorer med anknytning till barnet

Risken för våld mot barn ökar på grund av barnets eget beteende, fysiska problem och vissa problem under graviditeten. Riskfaktorer i samband med graviditet och förlossning är komplikationer i samband med graviditet, prematur förlossning och att det nyfödda barnet är litet (SGA). Riskfaktorer som har koppling till barnets gener och utveckling är om barnet har en funktionsnedsättning, svag språklig utveckling, beteendeproblem samt om barnet gråter mycket. Drag som ökar risken för våld kan dessutom vara om barnet är irriterande, trotsigt och olydigt.

Om en baby gråter väldigt mycket kan det leda till negativa konsekvenser i familjen, bland annat för att det belastar parförhållandet och ger föräldrarna en känsla av misslyckande. Föräldrar med barn i specialgrupper såsom handikappade och kroniskt sjuka barn belastas mer i vardagen än andra och behöver därför mer stöd och tjänster för att stärka sina resurser. Barn som hör till specialgrupper utsätts för riskabla förhållanden om deras familj och föräldrar inte får nödvändig service. Om föräldern har en hög stressnivå kan det ta sig uttryck i ett beteende som skadar barnet.

Barn med inlärningssvårigheter eller utvecklingsstörningar löper en förhöjd risk att utsättas för fysiskt, psykiskt och sexuellt våld. I synnerhet beteendestörningar hos barn ökar risken för att bli utsatt för alla former av våld. Om barnet har ADHD ska familjens utmaningar beaktas särskilt noggrant, eftersom ADHD verkar ha en koppling till att barn utsätts för vanvård. Då är det viktigt att man frågar barnet om vanvården och diskuterar det öppet.

Situationer där barnet aktivt ingriper i föräldrarnas relationer för att få slut på våldet är förknippade med ett stort hot om fysiskt våld mot barnet. Risken är särskilt stor när barnet aktivt använder våld för att få ett slut på våld som pågår mellan föräldrarna.

## Riskfaktorer för barn under skyddshemsvistelsen

Riskfaktorer för våld kan också förekomma under skyddshemsvistelsen. En risk kan till exempel vara att en förälder som befinner sig i kris och ofta är trött har dålig förmåga att tillgodose barnets grundläggande behov och möta barnets reaktioner på tidigare upplevt våld samt på vistelsen på skyddshemmet. I värsta fall kan detta leda till att omsorgen om barnet försummas eller att våld begås av den förälder som vistas på skyddshemmet.

Vanliga vardagssituationer, såsom att klä på ett litet barn, äta eller gå och lägga sig, kan leda till ett utmanande beteende hos barnet och till att föräldern blir arg. Det kan leda till att föräldern ager barnet även om det inte var tanken från början. Att den som är klient på skyddshemmet aktivt deltar i bedömningen av sin livssituation tillsammans med skyddshemmets personal bidrar till att skapa förståelse för familjens aktuella situation.

Ibland kan också en annan klient – till exempel ett annat barn – utgöra ett hot på skyddshemmet. Det är viktigt att observera barnets vardag på ett övergripande sätt när barnet är med sin egen familj och med andra klienter på skyddshemmet.

## Kartläggning av barnets risk- och skyddsperspektiv

I början av skyddshemsvistelsen kartläggs det våld som vuxna klienter och barnklienter upplevt, hur allvarligt det är och vilka effekter det har. Tillsammans med klienten görs en riskbedömning av klientens situation och man utarbetar en lämplig säkerhetsplan. En akut säkerhetsbedömning av familjens situation kan förutsätta att man konsulterar polisen. I början av skyddshemsvistelsen inkluderas barnen i riskbedömningen och säkerhetsplanen för den vuxna. Riskbedömningen görs med hjälp av olika arbetsmetoder och i olika skeden av skyddshemsvistelsen. De mest använda metoderna för riskbedömning under perioden är MARAK-riskbedömningsblanketten för vuxna samt iRiSk-intervjun, som innehåller egna intervjuhelheter för föräldrar samt barn i åldern 9–17 år och 5–8 år. Riskbedömningen uppdateras vid behov under hela klientrelationen om säkerhetsläget förändras.

När man kartlägger barnets risk- och skyddsaspekt är det viktigt att beakta barnets egen uppfattning om hur trygg eller otrygg situationen är samt hurdan stöd och hurdan trygghet barnet behöver. Intervjumetoden iRiSk som används på skyddshemmen är ett halvstrukturerat sätt att kartlägga våld. I och med att iRiSk-intervjun progressivt lyfter fram frågor kan barnet också prata om sådant som hen eventuellt inte själv skulle ta upp men som kan ha en negativ inverkan på barnets framtida utveckling, trygghet och psykiska hälsa. IRI-sk-metoden lämpar sig inte om man vet att barnet har blivit utsatt för sexuellt utnyttjande eller om det pågår en vårdnadstvist. Om det pågår en polisundersökning för att utreda om barnet utsatts för våld, ska man diskutera med polisen innan metoden används. Utöver iRiSk-metoden kan barnets risk- och säkerhetsperspektiv kartläggas till exempel med hjälp av Turva10-metoden.

Det är viktigt att undersöka och bedöma barnets upplevelse av trygghet för att säkerställa att barnets rätt till skydd tillgodoses. De vuxna i barnets liv förstår inte alltid vilka upplevelser barnet har av att utsättas för våld och av otrygghet eller hur barnet uppfattar sina egna möjligheter att agera för att uppnå en tryggare miljö. Med faktorer som skyddar mot våld avses alla de interna och externa faktorer som påverkar barnets och familjens liv och som kan minska risken för att bli utsatt för våld eller för att bli en våldsutövare.

## Barnets säkerhetsplan

Med hjälp av säkerhetsplanen strävar man efter att förutse våldssituationer, stärka känslan av kontroll samt minska och lindra följderna av våld. En säkerhetsplan som är lämplig med tanke på barnets ålder och utvecklingsnivå görs tillsammans med barnet för skyddshemsperioden och/eller i slutet av den. Underlag och ytterligare anvisningar för hur man gör upp en säkerhetsplan för barn finns bl.a. på webbplatsen



nettiturvakoti.fi och i Barnets egen arbetsbok (länk till arbetsboken i slutet av publikationen). Barnets säkerhetsplan går igenom med den vårdnadshavare som är med barnet på skyddshemmet. Säkerhetsplanen utarbetas antingen skriftligen eller muntligen med beaktande av säkerhetsaspekterna. Innehållet i barnets säkerhetsplan presenteras i exemplet nedan.

**Exempel på innehåll i barnets säkerhetsplan. Innehållet har bearbetats från källorna nettiturvakoti.fi och Barnets egen arbetsbok**

**Följande saker och frågor kan ingå i barnets säkerhetsplan. Säkerhetsplanen kan utarbetas muntligen eller skriftligen.**

**"När det är bråk och våld hemma kan det kännas hemskt och du kanske blir rädd. Du kan fundera på de här frågorna utifrån sådana situationer och anteckna svaren".**

- **Vad skrämmer dig hemma?**
- **Vad gör du eller vad kan du göra när det inte känns bra?**
- **Vem kan du ringa om du behöver hjälp? Har du sparat numren i telefonen?**
- **Vilket rum går du till?**
- **Vem kan du gå till om du är rädd?**
- **Vem kan du prata med?**
- **Vad ska man komma ihåg om man är ensam hemma?**
- **Hur känner du igen tecken på hotande våld?**
- **Föräldrarnas och barnets gemensamma kodord eller säkerhetsfras**

**Viktiga telefonnummer:**

**Allmänna nödnumret 112**

**Äldre barn kan ladda ner 112-appen i sin telefon.**

# Förutsättningar för en trygg vardag för barn på skyddshemmet

För barnklienter ska hänsyn tas till säkerheten under skyddshemsvistelsen när det gäller barnens förhållanden och relationer såväl som i interaktionen. Med förhållanden avses skyddshemmets utrymmen och omgivning. Genom att förstå barnets beteende och stöda barnet i en utmanande situation stärks barnets upplevelse av trygghet i vardagen på skyddshemmet. En trygg vardag skapas med hjälp av vardagsrutiner. Viktiga vardagsrutiner för barnet är skolan och dagvården, så under skyddshemsvistelsen görs en bedömning om barnet kan fortsätta med dessa rutiner.

## Skyddshemmets utrymmen

Skyddshemmen ska vara trivsamma, hemlika och barnvänliga. Hemtrevnaden stärker trygghetskänslan och stöder barnets anpassning och interna bearbetning i den krävande krisen i barnets liv. Skyddshemmets utrymmen är en del av det konkreta psykosociala stödet. Utrymmena är barnvänliga när de är uppmuntrande, inkluderande och icke-diskriminerande miljöer som alla barn och den av deras förälder som är på skyddshemmet samt andra vuxna på skyddshemmet är välkomna till. Det är bra att ha separata utrymmen avsedda för arbete med barn samt ett lekrum eller lekutrymme som kan användas fritt. Om utrymmena tillåter är det också bra att planera utrymmen som lämpar sig för barn i olika åldrar, såsom spelrum för unga.

Det vore bra att kunna dela skyddshemmets utrymmen enligt olika behov. Barnens föräldrar har nytta av utrymmen som reserverats för lugn vistelse och barnen behöver tillräckligt med utrymme för lekar. Särskild uppmärksamhet ska fästas vid säkerheten i varje utrymme, både inomhus och utomhus. Till exempel behöver vissa saker, såsom snören, lim och saxar, vara inlåsta i ett skåp. Runt skyddshemmets gård ska det finnas ett tillräckligt högt staket.

I utrymmet där man arbetar med barnet är det bra att ha olika material för barn i olika åldrar och som är intresserade av olika saker. Sådana är till exempel dockskåp, bilmatta, byggmaterial, brädspel, ritmaterial, hobbymaterial, böcker och leksaker, till exempel dockor, leksaksdjur, kramdjur, bilar och utklädningskläder. Leksakerna ska vara hållbara, säkra och gå att rengöra. Barnet ska kunna uttrycka sig själv och sina egna känslor genom att använda arbetsmaterialet och -metoderna i en trygg miljö. Man ska fästa uppmärksamhet vid lokalernas ljudisolering, placering och anpassningsbarhet. Det vore bra om utrymmet eller utrymmena lämpar sig för både individuellt arbete och arbete med flera personer, såsom en familj.

Då man planerar klientrummen är det bra att fundera på om de vid behov kan modifieras till exempel genom att kombinera eller separera rummen eller rummens interiör till exempel med flyttbara mellanväggar. Familjer av olika storlek kan behöva väldigt olika rumshelheter.

Skyddshemmets klienter kommer från olika familjebakgrunder och olika kulturella bakgrunder. En klient med en annan kulturell bakgrund eller från ett annat land, även ett barn, ska erbjudas särskilt tydlig information på ett språk som hen förstår. Man kan till exempel använda bilder för att ge anvisningar om skyddshemmets lokaler och om hur man bor på skyddshemmet, så att meddelandena är tillgängliga för barn oberoende av ålder och språkkunskaper.

## Känslor som framträder hos barn på skyddshem

När familjen kommer till skyddshemmet kan barnets känslor vara motstridiga. Vissa barn är arga på den vårdnadshavare som tagit dem till skyddshemmet och som därmed rubbar barnets vardag. Vissa barn är arga på våldsutövaren. En del barn som har levt med våld i nära relationer blir lätt och oproportionerligt arga på föräldern på skyddshemmet eller sina syskon, vilket eventuellt uttrycker något som de har bevittnat. Våld i nära relationer orsakar många olika och motstridiga känslor som barn och vuxna som kommer till skyddshemmet kämpar med. När barnet och föräldern befinner sig på en trygg plats framträder ofta känslor och utmanande beteende som finns under ytan, och då är det viktigt att lära ut positiva sätt att hantera dessa känslor.

Man kan öka barnets trygghetskänsla genom att vara närvarande, prata lugnt eller ta upp barnet i famnen. Man måste be barnet om lov att ta upp hen i famnen, så att barnet får bestämma sina egna gränser. Man kan föreslå lekar eller andra aktiviteter för barnet. Det är dock viktigt att barnet själv får bestämma om hen vill delta. Genom att delta i skyddshemmets regelbundna dagsrytm och verksamhet blir barnet ofta modigare och

mer öppen till att ta kontakt och hitta leken. Vårdnadshavaren på skyddshemmet får stöd i att ta hand om barnet.

Barnets känslor bör bearbetas på skyddshemmet och barnet ska gärna uppmuntras till en öppen dialog samt tillsammans söka passliga metoder för att visa och uttrycka känslor på ett sunt sätt. Det är också bra att diskutera med barnet vem det kan få stöd av och berätta saker för. På skyddshemmet får föräldern stöd för att hjälpa barnet reglera sina känslor.

## Barnets olika roller i familjen

Barnet kan ha olika roller i familjen som också märks av på skyddshemmet. Barnet kan ha varit våldsoffrets eller våldsutövarens förtrogna, eller så kan våldsutövaren ha tagit hjälp av barnet. Barn som är förtrogna med den vårdnadshavare som kommit till skyddshemmet använder ofta samma ord som vårdnadshavaren i fråga och vill delta i alla samtal. Barnet kan också vara vårdande eller ansvarstagande, medlare, det perfekta barnet eller ett barn som har en särställning i förhållande till sina syskon eller en syndabock. Snälla och duktiga små barn som har för stort ansvar i förhållande till sin ålder får ofta somatiska symtom. Dessa barn kan vara föräldrarnas kompisar, den som föräldern berättar om de vuxnas angelägenheter för, och de kan ha för stort ansvar för vardagen, till exempel för att sköta syskon. Barnen kan också vara den som tröstar, löser tvister och går emellan. "Osynliga" barn kan förändras betydligt under skyddshemsvistelsen, när de är trygga. Barnet kan också få eller ta rollen som lustigkurre, och med sin roll skapa en glad atmosfär.

I arbetet på skyddshemmet strävar man efter att upptäcka och beakta olika roller som barnet eventuellt har. På skyddshemmet arbetar man i mån av möjlighet med barnet och föräldern så att barnet är fri från sin roll i familjen under vistelsen på skyddshemmet.

## Utmaningar i barnets beteende under skyddshemsvistelsen

Barn på skyddshem har ofta svåra upplevelser bakom sig. Därför kan det uppstå utmanande situationer under skyddshemsvistelsen. Det är ofta fråga om normala reaktioner i en onormal situation. Utmanande situationer kan dyka upp oväntat, och det kan kännas svårt för den anställda att agera i dessa situationer. Skyddshemmets anställda bör komma överens om hur man ska agera i utmanande situationer. Skyddshemmen bör utarbeta tydliga regler för barnen och gå igenom dem tillsammans med barnet och vårdnadshavaren som kommit till skyddshemmet. Om föräldern berättar att barnet har svårt med gränser, kommer man på förhand överens med föräldern om hur man ska gå till väga i sådana situationer. Iakttagandet av reglerna ska övervakas konsekvent. Det är bra att tydligt ge respons på brott mot reglerna med hjälp av ord, miner och gester. Reglerna kan också åskådliggöras med hjälp av visuella anvisningar.

Ett livligt barn måste ofta begränsas, så begränsningarna ska gärna vara i form av en uppmaning i stället för ett förbud. Negativt tal stärker barnets känsla av att vara sämre och otillräckligt. Att använda uppmaningar är neutralt tal: Förbudet "du får inte gå dit" kan ersättas med uppmaningen "kom hit". Med ett oroligt barn är det bra att hitta saker att göra som tillåter barnet visa sina styrkor och ger upplevelser av att lyckas.

Den främsta målsättningen på skyddshemmet är trygghet, så det är mycket viktigt att ingripa i alla typer av aggressivitet. Detta kräver att föräldern och de anställda är beredda att ingripa i situationer där barnet börjar bete sig aggressivt. Det kan finnas flera orsaker till barnets utmanande beteende. Utmanande beteende kan hänföra sig till barnets utvecklingsfas eller ha utlösts av en inre eller yttre faktor. Det vore bra om den anställda gör observationer i dessa situationer. Barnet kan också vara ute efter upplevelsen av att någon kommer och hjälper. Det är bra att lägga ord på saker åt barnet och berätta att en vuxen hela tiden är närvarande i situationen. Verbal handledning och varför-frågor hjälper oftast inte ett barn som är i ett känslösvall.

Barn som betar sig aggressivt kan till exempel slå, bråka, skälla på andra eller knuffas. Bland mindre barn förekommer bitande. För att garantera allas säkerhet måste man lugna ner och få ett slut på situationen. Ibland kan det vara nödvändigt att hänvisa ett aggressivt barn till ett annat utrymme för att lugna ner sig i sällskap av vårdnadshavaren och/eller en anställd. I efterhand genomgår situationen tillsammans med de berörda parterna. Vårdnadshavaren på skyddshemmet ansvarar i första hand för barnet och för att lugna ner beteendet, men om vårdnadshavaren av någon anledning inte klarar av det tar de anställda över situationen. Det är också bra att uppmärksamma situationer där ett barn som tidigare betett sig aggressivt agerar konstruktivt. I dessa situationer bör man uppmuntra och berömma barnet.

På skyddshemmet kan vidtas anpassningsåtgärder som gör det lättare för barn som betar sig utmanande att vistas på skyddshemmet. Anpassningsåtgärder är till exempel rumsarrangemang, beaktande av barnets särskilda behov i skyddshemmets vardag samt familjearbete som socialväsendet beviljar barnet eller

föräldern som stöd till skyddshemmet. Det är bra att tillsammans med föräldern och barnet stanna upp och fundera på vad som skulle hjälpa bäst.

Vissa tecken i barnets beteende kan tyda på att barnet behöver hjälp eller stöd med att hantera sina upplevelser. Sådana tecken är till exempel tvångsmässigt återkommande lekar, sömnstörningar, frånvaro, oförklarliga starka känsloreaktioner och rädsla. Dessa är typiska traumasymtom som förekommer hos barn som upplevt våld. Ett barn i kris får bäst hjälp på skyddshemmet då man stödjer barnets förälder i att stödja barnet. Arbetet på skyddshemmet och beaktandet av barnet i skyddshemmets vardag på de sätt som presenteras i denna kvalitetsrekommendation hjälper barnet att återfå trygghetskänslan efter den traumatiska situationen. Om barnet har allvarliga symtom och symtomen varar länge, ska barnet hänvisas till den hjälp det behöver.

Om en anställd på skyddshemmet oroar sig för barnets välfärd eller om vårdnadshavarens förmåga att ta hand om barnet tillräckligt bra, är det viktigt att göra en barnskyddsanmälan. Det ska man också göra om barnet genom sitt eget beteende äventyrar sin egen eller andras säkerhet och skyddshemmet inte lämpar sig för barnets situation.

## Ordandet av barnets vardag på skyddshemmet

Det är väsentligt för barnet att vardagen stabiliseras så snabbt som möjligt i början av skyddshemsvistelsen. Det är viktigt att upprätthålla rutinerna i vardagen, såsom dagsrytmen och att delta i småbarnspedagogiken eller gå i skolan. Skyddshemmets anställda hjälper den förälder som är på skyddshemmet att kontakta småbarnspedagogiken eller skolan så att man där kan agera i enlighet med barnets bästa, stöda barnet på bästa möjliga sätt samt beakta säkerhetsfrågor.

Barnet kan delta i småbarnspedagogiken eller gå i skolan under skyddshemsvistelsen, om säkerhetsläget tillåter det. Tillsammans med vårdnadshavaren på skyddshemmet samt småbarnspedagogiken eller skolan kan man bedöma barnets helhetssituation och avväga om småbarnspedagogiken eller skolgången stöder barnets situation under skyddshemsvistelsen. Barnets skolkondition och resurser för att gå i skolan diskuteras tillsammans med föräldern. Vårdnadshavaren ansvarar för barnets skolgång och för att ordna den. Skyddshemmets anställda hjälper vid behov vårdnadshavaren att utreda möjligheten till avgiftsfri skolskjuts enligt lagen om grundläggande utbildning (30 §).

Skyddshemmet kan också vara beläget på en främmande ort, så att barnets skolväg blir orimligt lång. Barn i läroplikåldern har rätt till undervisning alla skolans arbetsdagar. Möjligheten till en tillfällig skolplats kan vid behov utredas av skyddshemmet under långa skyddshemsvistelser. När man överväger att ordna undervisning på orten där skyddshemmet är beläget ska man beakta hur lång skyddshemsvistelsen är samt barnets helhetssituation.

## Barnets andra vårdnadshavare och skyddshemstjänster

Temat för detta kapitel är hur barnets andra vårdnadshavare, som också är våldsutövaren, beaktas i skyddshemstjänsterna. På skyddshemmet arbetar man med våldsoffer. Skyddshemmet varken arbetar med eller ordnar möten med våldsutövaren. Den vårdnadshavare som är klient ansvarar i regel själv för kontakten med sina barns eventuella andra vårdnadshavare.

Vårdnadshavaren är skyldig att skydda barnet mot våld, vilket kan påverka huruvida hen meddelar den andra vårdnadshavaren om barnets vistelseort.

I arbetet med skyddshemmets klient kan man ibland komma fram till att en anställd vid skyddshemmet kontaktar våldsutövaren för klientens säkerhet och för att klienten ska kunna frigöra sig från våldet. Före kontakten gör man en riskbedömning och ser till att ingendera partens säkerhet äventyras beroende på om kontakt tas eller inte.

Ibland kontaktar vårdnadshavaren, som också är våldsutövaren, själv skyddshemmet per telefon. Individuella uppgifter om skyddshemmets klienter kan inte ges per telefon, utan uppgifterna ges endast på basis av en skriftlig begäran om handlingar. En vårdnadshavare som kontaktar skyddshemmet, som också är våldsutövaren, hänvisas till den socialmyndighet som sköter familjens ärenden (t.ex. familjesocialarbete, barnskydd, social- och krisjour), och informeras om tjänster avsedda för våldsutövare. Att socialmyndigheten kontaktar våldsutövaren och erbjuder denne hjälp är viktigt med tanke på barnets och familjens säkerhet i början av skyddshemsvistelsen.

Om säkerhetsläget tillåter har barnet rätt att hålla kontakt med båda föräldrarna även under skyddshemsvistelsen. När barnet under skyddshemsvistelsen har kontakt med föräldern som inte är på skyddshemmet ska i första hand barnets säkerhet och intresse beaktas, och vid behov ska man kontakta socialmyndigheten, till exempel en anställd inom socialservicen för barnfamiljer eller barnskyddet. Skyddshemmets personal

fattar inga beslut om umgänge och annan kontakt mellan barnet och föräldern. I ärenden som gäller barnet kan skyddshemmets anställda stödja föräldern som är på skyddshemmet genom att föra fram säkerhets- och riskperspektivet samt barnets bästa. Skyddshemmets anställda hänvisar vårdnadshavarna att ingå avtal om vårdnad och umgänge i det välfärdsområde där barnet bor. Skyddshemmets anställda kan inte förbjuda eller tillåta möten på vårdnadshavarens vägnar. Om vårdnadshavaren överlåter barnet trots att förhållandena bedöms vara otrygga, ska en barnskyddsanmälan göras. I skyddshemmets lokaler ordnas inga träffar mellan barnet och våldsutövaren.

# Barnets klientprocess på skyddshemmet

Barnets klientprocess på skyddshemmet innehåller samma element som klientprocessen för vuxna. Vårdnadshavaren som kommit till skyddshemmet med barnet informeras om att arbetet med barnet hör till skyddshemsservicen och samtidigt utreds vårdnadshavarens syn på arbetet med barnet. Vårdnadshavaren informeras om sin rätt att få handlingar som gäller barnet efter skyddshemsvistelsens slut samt om förfarandet vid utlämnande av handlingar. Barnets klientprocess kan beskrivas som ett arbete i fyra steg. Figur 1 beskriver vad som bör hända under skyddshemsvistelsen vid anhängiggörande, inledning, arbete och avslutning.

De fyra stegen i skyddshemmets klientprocess genomsyras av följande teman: Att sörja för säkerheten, att ta särskild hänsyn till barn och unga samt att bedöma behovet av skyddshemsvistelsen och vistelsens längd. Dessa teman är också närvarande i barnets klientprocess på skyddshemmet.

Barnets särskilda behov ska beaktas när man arbetar med barn. Vid behov anlitas en tolk vid möten med barnet och frågor som gäller barnets kulturella bakgrund beaktas.



Figur 1. Skyddshemmets klientprocess. (Källa: Klientprocessen vid skyddshemmen)

## Anhängiggörande

Barnets skyddshemsvistelse anhängiggörs när en förälder eller myndighet meddelar skyddshemmet om barnets behov av en skyddshemsplats eller när barnet själv kontaktar skyddshemmet. Innan barnet kommer till skyddshemmet är det bra att i mån av möjlighet få förhandsinformation om barnets ålder och eventuella specialbehov (t.ex. baby som behöver spjäsäng). Klientrelationen inleds när barnet kommer till skyddshemmet och en bedömning av behovet av skyddshemsservice har gjorts. Situationen för de barn som blir kvar hemma ska kartläggas så bra som möjligt i varje situation, och man ska omedelbart kontakta socialmyndigheten beträffande de barn som blir kvar hemma.

## Inledning

Innan ankomsten till skyddshemmet kan barnet ha upplevt en traumatisk händelse, såsom fysiskt våld, hot om våld eller våld mellan föräldrarna. Barnet kan på grund av händelserna vara i chock eller ur balans. Detta kan framträda som olika former av under- och överaktivitet. I början av skyddshemsvistelsen kan barnet

behöva krisarbete och stabilisering vid sidan av sin förälder. Barnet kan känna skuld för våldet och tro att hen själv har gjort något fel. Det är alltid bra att tala om för barnet att våld aldrig är barnets fel.

Varje barn ska bemötas som sin egen person, vare sig det gäller spädbarn eller tonåringar. Inom skyddshemsservicen ska klientens önskemål, åsikt, intresse och individuella behov samt modersmål och kulturella bakgrund beaktas. Skyddshemmen är skyldiga att tillhandahålla tolkning om arbetet med klienterna förutsätter det. Detta innebär att man vid behov ska ordna en tolk åt barnet och att barnet inte får användas som tolk. Det är också viktigt att möjliggöra andra kommunikationsmetoder (t.ex. bilder, teckning, stödtecken) som stöd för interaktionen.

Vid ankomsten får barnet information om skyddshemmet på ett sätt som är lämpligt för barnet. I början av skyddshemsvistelsen förs ett ankomstsamtal med barnet (bilaga 2). Största delen av basuppgifterna om barnet fås från den förälder som kommer till skyddshemmet tillsammans med barnet. Man ska dock fråga barnet om hen har någonting på hjärtat eller har frågor. Barnet ges i mån av möjlighet också skriftlig information om skyddshemmet. Trygghetskänslan stärks genom att berätta för barnet om skyddshemmets praxis och till exempel ge barnet ett kramdjur. Det är viktigt att gå runt i skyddshemmets utrymmen och berätta om verksamheten.

Det vore bra att ordna en gemensam träff med barnet och den vuxna som är på skyddshemmet genast i början av skyddshemsvistelsen. Under det första dygnet ska man i samarbete med vårdnadshavaren säkerställa att barnet känner till orsaken till att de är på skyddshemmet. Om så inte är fallet är det bra att gå igenom det i samarbete med vårdnadshavaren. För varje barn utses en egen handledare för skyddshemsvistelsen.

## Arbetsfasen

Barnet är på samma sätt som en vuxen klient på skyddshemmet och har rätt att beaktas individuellt i arbetet. Med arbete med barn avses att barnet beaktas i allt arbete som utförs på skyddshemmet och att man möter barnet i vardagen där. En skyddshemsvistelse är i princip alltid en kort intervention i familjens och barnets liv, och därför är det viktigt att sträva efter att stärka barnets och föräldrarnas tillit till varandra.

Det centrala målet då man arbetar med barn är att skapa en professionell och varm relation. En förtroendefull relation gör det möjligt att arbeta med barnet, och till exempel kartlägga barnets livssituation och föra våld på tal. Målet med arbetet är att öka barnens fysiska och psykiska säkerhet samt att identifiera och stärka barnets egna konstruktiva sätt att klara sig. I arbetet på skyddshemmet fokuserar man på att lugna ner och stabilisera situationen. Man ska säkerställa barnets delaktighet i frågor som gäller barnet. Barnets resurser samt behov av stöd och hjälp ska också bedömas under vistelsen. Det går inte att förutse hur lång skyddshemsvistelsen blir, och man vet inte alltid på förhand vilket möte som är det sista. Därför ska man avsluta varje möte med barnet på ett bra sätt.

## Avslutningsfasen

I avslutningsfasen går skyddshemmets anställda tillsammans med barnet igenom skyddshemsvistelsen: vad man har gjort och var är man just nu. Det är bra att berätta för barnet om dess framsteg och ge positiv respons. Ibland kan skyddshemsvistelsen avslutas plötsligt, och även då är det viktigt att bemöta barnet på ett sätt som passar situationen. Man strävar efter att vid behov säkerställa fortsatt stöd för barnet och uppmuntra barnet att förbinda sig till det stöd som erbjuds. För att säkerställa fortsatt stöd bör man ha ett nära samarbete med myndigheterna. Med barnet utarbetas en skyddsplan och barnet ombeds fylla i THL:s responsblankett för barn, som också finns på olika språk. När barnet lämnar skyddshemmet får hen med sig pyssel, kramdjur och andra eventuella minnen från skyddshemsvistelsen.

# Övergripande arbete

Arbetet på skyddshem innebär både individuella möten och sammankomster i vardagen, och att man beaktar klienten på ett övergripande sätt. I följande avsnitt går vi närmare igenom arbetet med barn och de metoder som används. Arbetet består av många olika saker; gemenskap, kamratstöd och gruppverksamhet hör till skyddshemmets vardag. Under skyddshemsvistelsen är det viktigt att beakta barnet och föräldern som är på skyddshemmet tillsammans. För att få en trygg vardag efter skyddshemsvistelsen krävs sektorsövergripande samarbete. Dessa element i arbetet tas upp i följande kapitel.

## Framskridandet av det individuella arbetet med barnet

Man bör sträva till att arbetet med barnet är förutsägbart, systematiskt och målinriktat. Man visar intresse för barnet, och prioriteringarna som görs i arbetet och metoderna som används väljs med tanke på barnets helhetssituation. Individuella möten där man går igenom bl.a. följande teman ordnas med barnet: Familjeförhållanden och andra nära relationer, riskbedömning av våldet och ökad säkerhet, våld som fenomen (enligt barnets ålder och utvecklingsnivå), integritet samt barnets resurser och styrkor och hur man kan bygga upp dessa. Det är bra att komma överens om de individuella mötena på förhand, eftersom förutsägbarheten hjälper till att stabilisera barnets situation. För att säkerställa systematiskt arbete ska överenskomna möten hållas minst en gång i veckan, gärna oftare. Man kan också ordna möten tillsammans med den vårdnadshavare som kommit till skyddshemmet och andra familjemedlemmar. Varje barn ska ändå ges möjlighet till individuella möten också.

I början av skyddshemsarbetet bekantar man sig med varandra och bygger upp förtroende till exempel med hjälp av vardagliga saker och gemensamma aktiviteter (t.ex. lekar, spel, diskussioner). Med hjälp av böcker som är avsedda för skyddshemsarbete, såsom "Bravo och Zataar - en berättelse om giraffen Bravo", kan man gå igenom situationer och känslor som har att göra med ankomsten till skyddshemmet och upplevelser av våld. Olika metoder kan användas som stöd i arbetet med barnet. Kreativa metoder är till exempel drömkarta, målning till musik, känslolokort och dockskåp. De mest systematiska metoderna är till exempel Turva10 och iRiSk-intervjun. Viktiga teman som behandlas under skyddshemsvistelsen är bland annat integritet och emotionella färdigheter. Det är viktigt att hitta resurser, bli starkare och stödja självkänslan. Det är också bra att gå igenom barnets rättigheter med barnet. De metoder och material som används ska vara motiverade, trygga och bekanta för den anställda.

Barnet ska få psykoedukation om våldsfenomen och trauma på en nivå som är lämplig med tanke på barnets ålder. Det är viktigt att barnen får saklig information om alla former av våld. Barn har själva berättat att insikten att det som inträffat varit våld har betydligt påverkat deras beslut att berätta om det för en vuxen. Barn behöver få veta varför det är viktigt att vuxna informeras om upplevelser av våld och hur de kan berätta för en pålitlig vuxen om dem.

I en våldssituation behöver barn i synnerhet få uppleva att de blir hörda. När våld mot barn kommer fram är det viktigt att man ingriper, behandlar barnet hänsynsfullt och berättar för barnet på ett sätt som motsvarar utvecklingsnivån, upprepat och tydligt, hur de vuxna tänker agera i situationen och vad det kommer att innebära för barnet.

Skyddshemsvistelsen kan ibland vara ganska kort, så arbetet med ett barn som behöver längre tid för att orientera sig kan bli yttligt. Varje stund och varje möte kan dock vara betydande för barnet just i den stunden eller senare då det dyker upp i barnets tankar.

I slutet av rekommendationen finns bilagan Att beakta i arbetet med barn. Denna bilaga är avsedd som minneslista för planeringen och genomförandet av arbetet med barn.

## Gemenskap, kamratstöd och gruppverksamhet

Skyddshemmet är i allmänhet en mycket tät miljö och gemenskap. Skyddshemmets lokaler och funktioner skapar gemenskap bland klienterna och en upplevelse av att få kamratstöd. Delvis uppstår de av sig själva på skyddshemmet, men det är också bra att stödja dem i skyddshemmets vardag. En anställd som är närvarande i skyddshemmets lokaler kan genom sina egna handlingar stärka kamratstödet mellan klienterna.

Faktorer som stöder gemenskapen på skyddshemmet är bl.a. utrymmen som möjliggör fria sammankomster och gemensamma måltider. På skyddshemmet kan man också ordna temaveckor (t.ex. om barnets rättigheter) då man kan planera meningsfulla aktiviteter för skyddshemmets klienter. Fester som ordnas i vardagen



på skyddshemmet, såsom bemarkelsedagar, allmänna högtider och avskedsfester för klienter, samt att göra vardagliga saker tillsammans (t.ex. laga mat) är viktiga stunder som skapar gemenskap och delaktighet även för barnen.

Kamratstöd är en av de viktigaste sakerna på ett skyddshem, och skyddshemmen ska stöda det efter bästa förmåga. Kamratstöd kan främjas genom att ordna gruppaktiviteter för barn: pyssel, lek, motion och utevistelse. Gruppverksamhet för barn genomförs bäst om det finns plats för den i skyddshemsarbetets veckoprogram.

## Arbete med barnets vårdnadshavare på skyddshemmet

Man arbetar med barnets vårdnadshavare på det sätt som beskrivs i skyddshemmets klientprocess. Tillsammans med vårdnadshavaren går man också igenom barnets klientprocess. Dessutom utarbetar man mål för att stöda föräldraskapet. I det individuella arbetet är det viktigt att ge psykoedukation om våldets inverkan på föräldraskapet och barnet samt diskutera föräldrarnas egna eventuella erfarenheter av våld under barndomen.

Det är viktigt att skyddshemmets anställda har ett förstående och stöttande arbetssätt. Det är viktigt att ge vårdnadshavaren positiv och uppmuntrande men realistisk respons. Den anställda kartlägger föräldrarnas föräldrafärdigheter, uppfostringsmetoder och barnets traumasymtom till exempel med hjälp av en iRiSk-intervju. Med vårdnadshavaren går man igenom om det finns saker som gäller föräldraskapet som hen skulle vilja diskutera eller eventuellt behöva stöd med. Tillsammans med föräldern som är på skyddshemmet funderar man också på vad det är skäl att diskutera med barnet och vad som bara är för vuxna. Föräldern uppmuntras att ta emot hjälp om det finns behov av det och man stöder föräldrarnas egen förmåga att klara sig.

Vårdnadshavaren kan komma till skyddshemmet med ett eller flera barn, så arbetet kan riktas mot vårdnadshavaren och ett barn eller vårdnadshavaren och flera barn. Relationen mellan barnet och föräldern kan stödas genom mycket vardagliga gemensamma aktiviteter: bakning och matlagning, musik, teckning, målning och formgivning. När föräldern och barnet eller barnen gör saker tillsammans kan barnet synliggöra sin situation, sina önskemål och tankar för sin förälder. Samtidigt blir det märkbart för barnet att föräldern och syskonen som kommit till skyddshemmet får hjälp där och att det är tillåtet att tala om våld.

## Sektorsövergripande samarbete

Då ett barn är klient på ett skyddshem kan barnets situation kräva eller möjliggöra samarbete med en eller flera aktörer. På skyddshemmet strävar man efter att bygga upp samarbete mellan flera aktörer och i samarbetet beaktas alltid vårdnadshavarens åsikt och att man har vårdnadshavarens tillstånd. Eventuella samsarbetsnätverk i barnets ärende är utöver aktörerna inom socialarbetet till exempel småbarnspedagogiken, skolan, polisen, hälso- och sjukvården, rådgivningen, tandläkaren, familjearbetet och familjerättsliga tjänster. Samarbetet mellan flera aktörer är som bäst ömsesidigt och man kan konsultera en annan aktör med låg tröskel, till exempel anonymt.

Skyddshemmets anställda, till exempel barnets egenhandledare, kan delta i barnskyddets överläggningar eller andra nätverksträffar som berör barnet och stödja barnet under dem. Det vore bra om skyddshemmet kunde erbjuda den anställda vid socialservicen en möjlighet att träffa barnet före eller efter samtalet (presentera sig för barnet före samtalet, även om barnet inte kommer att vara närvarande). På detta sätt kan skyddshemmet främja beaktandet av barn och unga i de tjänster som ordnas för dem. Eventuella befintliga stödåtgärder eller stödåtgärder som beviljas i samband med klientrelationen på skyddshemmet kan fortsätta eller inledas under skyddshemsvistelsen. Om situationen så kräver kan skyddshemmets anställda delta i överläggningar som gäller barnet även efter att skyddshemsvistelsen har avslutats. Detta kan ibland vara motiverat för att ordna de tjänster som barnet och familjen behöver.

# Dokumentation av klientarbetet inom skyddshemstjänsterna

Skyldigheten att registrera skyddshemmets klientarbete grundar sig på lagen om klienthandlingar inom socialvården. Varje anställd ansvarar för att dokumentera klientarbetet. Dokumentationen av klientarbetet är en betydande och viktig del av det arbete som utförs på skyddshemmen. I dokumentationen av klientarbetet håller man på att övergå till formbunden dokumentation som styrs med hjälp av strukturerad dokumentation. Detta innebär nationellt enhetliga handlingsstrukturer som skapats i informationssystemen. Skyddshemmen ansluter sig stegvis från och med 2023 till användningen av Kanta-arkivet och strukturerad dokumentation. I det här avsnittet om dokumentation ligger fokus på dokumentation om arbete med barn och går igenom ärenden som gäller utlämnande av handlingar som gäller barn.

## Dokumentation av barnets klientuppgifter

Klienthandlingar upprättas för varje klient som får skyddshemstjänster, både vuxna och barn. Klienthandlingarna innehåller klientuppgifter från socialvården som behövs för att ge skyddshemstjänster och består bland annat av basuppgifter om klienten, uppgifter om klientens livssituation och levnadsförhållanden samt uppgifter om vilket våld eller hot om våld klienten har utsatts för, dvs. uppgifter som är nödvändiga för att producera tjänsten. Om barnklienter dokumenteras även uppgifter som den andra vårdnadshavaren, som inte vistas på skyddshemmet, har anmält och lämnat om barnet i den mån de behövs (Ewalds, Karjalainen & Peltonen 2019). Den anställda är skyldig att anteckna sådan information som är behövlig och tillräcklig med tanke på ordnandet, planeringen, verkställandet, uppföljningen och övervakningen av verksamheten (4 § 1 mom. i lagen om klienthandlingar inom socialvården 254/2015). Den som dokumenterar överväger vilken information som är behövlig och tillräcklig. I barnets klienthandling registreras endast uppgifter om barnet. Uppgifter om andra personer registreras endast om de är behövliga på ovan nämnda sätt. Det är viktigt att man i de handlingar som gäller barnet också antecknar saker som gäller de vuxna när de påverkar barnets situation och särskilt barnets behov av skydd.

När man dokumenterar är det också bra att komma ihåg att det är ett verktyg för påverkan och även för maktutövning. Dokumentationen ska alltid grunda sig på fakta. Handlingarna upprättas som stöd för att förbättra klienternas livssituation. Att dokumentera innebär alltid att göra val, eftersom det inte är möjligt eller ändamålsenligt att registrera allt. Vid dokumentationen strävar man efter att använda ett tydligt, begripligt och sakligt språk. Det är skäl att undvika förkortningar. Det väsentliga är att registrera konkreta observationer, frågor som ställts och svar på dessa, tolkningar som uttalats och svar på dessa.

Det rekommenderas att man involverar klienten i dokumentationsprocessen. Det vore bra att informera klienten, även barn, om registreringen. Barnet kan tas med i registreringen så att man till exempel skriver om saker som man kommit överens om eller diskuterat tillsammans eller som det annars är viktigt att utreda eller beskriva. Det är bra att registrera barnets röst genom att till exempel anteckna barnets egna åsikter om upplevelserna av familjevåld.

## Förvaring och utlämnande av barnets klientuppgifter

Skyddshemmen, liksom alla andra producenter av socialtjänster i Finland, övergår stegvis till att spara och förvara alla handlingar i det nationella informationssystemet, Klientdataarkivet för socialvården (Kanta-arkivet). Gemensamma verksamhetsmodeller för dokumentation och hantering av klientuppgifter främjar god förvaltning, klientens och personalens rättsskydd och förbättrar servicens kvalitet och resultat. Gemensamt informationsinnehåll och gemensam innehållsstruktur i klienthandlingarna ingår i förberedelserna för att ta i bruk ett riksomfattande arkiv för klientuppgifter och det egentliga ibruktagandet. Klientuppgifterna om skyddshemstjänster i Kanta-arkivet kan inte läsas av klienten själv eller barnets vårdnadshavare i tjänsten Mina Kanta-sidor.

Begäran om uppgifter som kommer till skyddshemmen kan gälla granskningar av personuppgifter med stöd av dataskyddsförordningen eller begäran om handlingar med stöd av offentlighetslagen. Skyddshemmet har en skyldighet att även lämna ut begärda handlingar till vissa myndigheter: socialvårdsmyndigheten (klientlagen 20 §), polisen, åklagaren och domstolen (klientlagen 18.2 § och polisen enligt 4 kap. i polislagen), undersökningsenheten (lagen om ordnande av utredningar av sexual- och misshandelsbrott mot barn 4 § 1

mom.). Utlåtanden om skyddshemsarbetet utlämnas endast på skriftlig begäran av de sociala myndigheterna (klientlagen 20.1 §, barnskyddslagen 41.2 §). Övriga begäran om uppgifter och utlåtanden från myndigheter bedöms separat.

Skyddshemsklienterna har rätt att på begäran få se och kontrollera alla uppgifter om sig själva med stöd av artikel 13 och 15 i EU:s dataskyddsförordning. Informationen om hur och varför klientuppgifterna behandlas ska vara lättillgänglig, och den ska vara begriplig och tydligt formulerad. Bestämmelser om en parts rätt att ta del av en handling finns i 11 § i offentlighetslagen och om rätten att ta del av en handling som gäller en själv i 12 § i offentlighetslagen. Även om ett skyddshem upprätthålls av en privat aktör tillämpas offentlighetslagens paragrafer enligt 11 § i klientlagen.

Vårdnadshavaren har i regel rätt att få uppgifter om barnet. När vårdnadshavaren begär handlingar som gäller ett barn ska man alltid försäkra sig om vårdnadsförhållandet innan handlingarna lämnas ut. Vårdnadshavaren kan bekräfta sin vårdnadsförhållande till exempel genom att visa upp ett utdrag ur befolkningsdatasystemet, ett avtal om vårdnad om barn och umgängesrätt som fastställts av välfärdsområdet eller ett domstolsbeslut. Dokument som gäller barn utlämnas på begäran till vårdnadshavarna, men inte om utlämningen strider mot barnets intressen (offentlighetslagen 11 § 2 mom. 1 punkten). Den registrerades rätt att få tillgång till uppgifter enligt dataskyddsförordningen kan begränsas till exempel när det kan medföra allvarlig fara för barnets hälsa eller vård eller för någon annans rättigheter (34.1 § 2 punkten i dataskyddslagen). Barnet själv kan med hänsyn till sin ålder och utvecklingsnivå samt sakens natur av vägande skäl förbjuda att upplysningar som gäller hen lämnas ut till den lagliga företrädaren, om detta inte klart strider mot den minderåriges intresse (klientlagen 11 § 3 mom.). Om en yrkesutbildad person av ovan nämnda skäl beslutar att helt eller delvis låta bli att lämna ut uppgifter om barnet, ska ett negativt beslut fattas. I det webbverktyg för samarbete som upprätthålls av THL och som används av skyddshemmen finns aktuella anvisningar för utlämnande av uppgifter samt för att fatta ett negativt beslut om utlämnande. Uppgifter om utlämnande av handlingar registreras i klientdatasystemet.

# Lagstadgade anmälningar och särskilda situationer

Det är vanligt att våld avslöjas när barnet spontant berättar om det för en bekant, trygg vuxen. Denna vuxna kan också vara en anställd vid skyddshemmet. Vissa barn lyfter självständigt fram sina upplevelser, men yrkesutbildade personer måste också våga fråga om våld mot barn. Skyddshemmets anställda har lagstadgade skyldigheter att anmäla klienternas situation till vissa myndigheter; skyldigheterna beträffande vuxna klienter och barnklienter beskrivs i anvisningarna för klientprocessen som är avsedda för skyddshemmets interna bruk. I denna rekommendation går vi närmare in på de lagstadgade anmälningsskyldigheterna i anslutning till skyddshemmets anställdas arbete med barn. Som bilaga finns en sammanställning av anmälningar som ska göras från skyddshemmet (bilaga 2).

Anmälningarna som görs från skyddshemmet kan förvirra familjen som kommit dit. Då är det bra att stödja familjen och berätta vad anmälningarna leder till, såsom att barnskyddsanmälan inleder en bedömning av servicebehovet inom familjesocialarbetet eller en precisering av klientplanen inom barnskyddet.

## Barnskyddsanmälan

Skyddshemmets anställda är trots sekretessbestämmelserna skyldiga att utan dröjsmål underrätta det organ som ansvarar för socialvården i välfärdsområdet, om de i sin uppgift har fått kännedom om ett barn vars behov av vård och omsorg, omständigheter som äventyrar barnets utveckling eller eget beteende eventuellt förutsätter att behovet av barnskydd utreds. Anmälan kan inte göras anonymt och den kan inte delegeras till en annan person, utan den görs av den anställda som har konstaterat att anmälan behöver göras.

Barnskyddsanmälan görs alltid när barnet anländer till skyddshemmet (se även punkten Kontakt med socialvården för bedömning av stödbehovet). Utgångspunkten är att barns exponering för våld är ett barnskyddsärende. En barnskyddsanmälan ska också göras om andra barn än de som är på skyddshemmet, om inte den anställda har uppgifter om att det är uppenbart onödigt att göra en anmälan.

Den vårdnadshavare som kommer till skyddshemmet samt barnet, beroende på barnets ålder och utvecklingsnivå, skall alltid informeras om att en barnskyddsanmälan görs. Under skyddshemsvistelsen kan det framkomma saker som kräver en ny barnskyddsanmälan. Det är bra att i mån av möjlighet redan på förhand diskutera barnskyddsanmälan och orsaken till den med barnet och vårdnadshavaren som är på skyddshemmet, utom i vissa särskilda situationer. En sådan situation kan till exempel vara om man misstänker att ett barn har blivit utsatt för misshandel eller sexuellt utnyttjande. Då ska man kontakta polisen, barnskyddet eller, utanför tjänstetid, socialjouren utan att arbetstagaren informerar vårdnadshavaren eller barnet, beroende på situation, om anmälningarna. Man kan fråga råd av barnskyddet eller polisen utan att uppge barnets identitet.

Barnskyddsanmälan kan göras per telefon eller skriftligen. I brådskande fall ska anmälan göras per telefon. Man registrerar i skyddshemmets klientregister att en barnskyddsanmälan har gjorts samt det centrala innehållet i anmälan samt datum. Den egentliga barnskyddsanmälan sparas i välfärdsområdets barnskyddsregister.

## Polisanmälan vid misstanke om brott mot barn

Om ett barn misstänks ha blivit utsatt för misshandel eller sexuellt utnyttjande, ska man utöver barnskyddsanmälan göra en polisanmälan. Anmälningsskyldigheten gäller den person som har fått kännedom om en misstanke om våld eller sexualbrott. Anmälan får inte delegeras till någon annan anställd. Tröskeln för att anmäla ska vara låg. Ibland kan det vara utmanande att bedöma situationen, i oklara situationer ska polisen konsulteras. Hur brådskande anmälan är beror på om barnet har blivit utsatt för våld alldeles nyligen eller om det redan har gått en längre tid sedan händelsen. Polisanmälan görs skriftligen på en blankett för anmälan om misstanke om brott mot barn eller i polisens elektroniska anmälningssystem, i brådskande situationer genom att ringa till polisen.

I skyddshemmets handlingar antecknar man att en polisanmälan har gjorts med anledning av misstanken. Den egentliga anmälan om misstanke om brott mot barn sparas i polisens register. Av det som registreras i dokumentsystemet ska faktorer som lett till misstanken samt eventuella samtal med barnet framgå. Om barnet

själv berättar om kränkande behandling, antecknas de frågor som ställts till barnet så snart som möjligt och ordagrant.

Även när skador som tyder på våld upptäcks hos barnet görs en polisanmälan. Polisen ser till att barnet genomgår somatiska undersökningar vid en enhet inom hälso- och sjukvården. Det är bara representanter för polisen och hälso- och sjukvården som får fotografera skador eller spela in barnets tal.

## Kontakt med socialvården för bedömning av stödbehovet

Skyldigheten att göra barnskyddsanmälan kan ersättas av att tillsammans med barnet eller barnets förälder ta kontakt med socialvården för att bedöma behovet av stöd. Om en anmälningsskyldig person har kontaktat socialvården behöver hen inte göra en separat barnskyddsanmälan av samma skäl. Om det dock inte är möjligt eller ändamålsenligt att ta kontakt tillsammans, ska den anmälningsskyldige göra en barnskyddsanmälan. En barnskyddsanmälan görs också utan dröjsmål om parterna inte samtycker till kontakt och kriterierna i 25 § i barnskyddslagen uppfylls. När ett barnskyddsärende inleds ska man alltid sträva efter att samarbeta med barnet och föräldrarna. Tanken bakom detta är att kontakt i samförstånd med barnet och dess föräldrar bättre tryggar samarbete även i fortsättningen och därmed tjänsternas kontinuitet. Både en barnskyddsanmälan och kontakt med socialvården för bedömning av stödbehovet inleder en bedömning av servicebehovet inom socialvården, om klienten ännu inte är klient inom socialvården.

## Föregripande barnskyddsanmälan

Skyddshemmets anställda ska trots sekretessbestämmelserna göra en föregripande barnskyddsanmälan om en gravid person, om det finns grundad anledning att misstänka att barnet kommer att behöva stödåtgärder inom barnskyddet omedelbart efter födseln.

## Barn som kommer till skyddshemmet ensamma

En minderårig person kan också komma till skyddshemmet utan sina föräldrar. Då ska man omedelbart och utan dröjsmål göra en barnskyddsanmälan och en socialarbetare inom barnskyddet ska genast bedöma barnets situation. Barnet kan inte vara anonymt på skyddshemmet. Om barnets tillväxt och utveckling äventyras av att bo hos vårdnadshavaren, måste en socialarbetare inom barnskyddet bedöma hur boendet ska ordnas.

Möjligheten för en minderårig, ensamkommande klient att stanna kvar på skyddshemmet bedöms i samarbete med skyddshemmets och barnskyddets socialarbetare i enlighet med kriterierna för klientrelationer vid skyddshemmet. Skyddshem kan i regel inte vara en sådan plats för vård utom hemmet som avses i 50 § i barnskyddslagen, men det finns inget kategoriskt förbud mot att placera barnet på skyddshem utan vårdnadshavare. Placeringen av barnet på skyddshem kan inte kompensera servicestrukturer i välfärdsområdet som saknas. I praktiken kan ett barn som kommit ensamt till skyddshemmet vara till exempel en 17-åring som bor självständigt, med en pojk- eller flickvän eller med sitt barn och som i sitt par- eller sällskapsförhållande har upplevt våld eller hot om våld. Utgångspunkten är att en ung person som kommit ensam till ett skyddshem är på skyddshemmet utan beslut om placering med vårdnadshavarnas samtycke.

### **Materialtips**

- [Lapsen oma kirja \(Barnets egen bok\)](#)
- [Tunne- ja turvataitoja lapsille \(ung. Emotionell kompetens och integritet hos barn\)](#)
- [Turvataitoja nuorille \(ung. Integritet hos unga\)](#)

## Källor

- Bildjuschkin, K., Ewalds H., Hietämäki J., Kettunen H., Koivula T., Mäkelä J., Nipuli S., October M., Peltonen J., Siukola R. (2020) Väkivaltakäsitteiden sanasto. Helsingfors: Institutet för hälsa och välfärd.
- Crandall A.A., Miller J.R., Cheung A., Novilla L. K., Glade R., Novilla, M., Lelinneth, B., Magnusson B.M., Leavitt B. L., Barnes M.D., Hanson C. L. (2019) ACEs and counter-ACEs: How positive and negative childhood experiences influence adult health. *Child Abuse & Neglect* 10/2019.
- Ewalds H., Karjalainen R., Peltonen J. (2019) Turvakotipalveluiden kansalliset laatusuosituksset. Ohjaus nro 5/2019. Helsingfors: Institutet för hälsa och välfärd.
- Felitti, V. J., Anda, R. F., Nordenberg, D., Williamson, D.F., Spitz, A.M. et al. (1998) Relationship of childhood abuse and household dysfunction to many of the leading causes of death in adults. The Adverse Childhood Experiences (ACE) study. *Am J Prev Med* 14: 245–258.
- Helton, J.J., Cross, T. P. (2011) The relationship of child functioning to parental physical assault: linear and curvilinear models. *Child Maltreatment* 16(2), 126–136.
- Holma, T. (2009) LapsiARVI-kriteerit – perusvaatimukset lastensuojelupalvelujen laadulle. Opas laadun arviointiin ja kehittämiseen. Helsingfors: Finlands Kommunförbund.
- Hyvärinen, S. (2017) Piiskasta jäähypenkkiin – Suomalaisten kasvatustasanteet ja kuritusväkivallan käyttö 2017. Helsingfors: Centralförbundet för barnskydd, webbpublikation 2/2017. <https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/Piiskasta-jaahypenkkiin-1.pdf>
- Jones L., Bellis M. A., Wood S., Hughes K., McCoy E., Eckley L., Bates G., Mikton C., Shakespeare T., Officer A. (2012) Prevalence and risk of violence against children with disabilities: a systematic review and meta-analysis of observational studies. *Lancet* 380(9845), 899–907.
- Koivula T. (2019) Erityistä tukea tarvitseviin lapsiin kohdistuva väkivalta ja kiusaaminen. Akademisk avhandling. Tammerfors universitet.
- Korpilahti U. (red.) (2019) Väkivallaton lapsuus 2020–2025 – toimeenpano ja viestintä. Rapporter och promemorior 2021:17. Social- och hälsovårdsministeriet.
- Enkäten Hälsa i skolan 2021. Helsingfors. Institutet för hälsa och välfärd. <https://thl.fi/sv/web/thlfi-sv/forskning-och-utveckling/undersokningar-och-projekt/enkaten-halsa-i-skolan>
- Centralförbundet för barnskydd (2021) Kovermin käsin – suomalaisten kasvatustasanteet ja kuritusväkivallan käyttö 2021. Centralförbundet för barnskydd, webbpublikation 7/2021.
- Nurmi, T. (2021) Nuorten kanssa työskentelyn kehittäminen turvakodissa. Lärdomsprov. Metropolia.
- Rantanen H., Paavilainen E., Flinck A., Lettoniemi J., Siiki M. (2022) Perheessä tapahtuvan lapsen kaltoinkohtelun riskioalojen tunnistaminen. Webbpublikation 3/2022. Helsingfors: Stiftelsen för värdforskning. <https://www.hotus.fi/wp-content/uploads/2022/03/kaltoinkohtelu-hs.pdf>
- Sacks V., Murphey D. (2018) The prevalence of adverse childhood experiences, nationally, by state, and by race or ethnicity. *Child Trends* 12/2018.
- Salokangas R. K. R. (2020) Childhood adversities and mental ill health: Studies on associations between reported childhood adverse and trauma experiences and adult perceived attitudes of others, mental disorders and suicidality. Åbo universitets publikationer – *Annales Universitatis Turkuensis, Ser. B: Humaniora* 523.
- Sethi D., Bellis M., Hughes K., Gilbert R., Mitis F., Galea G. (ed). 2013. European report on preventing child maltreatment. [http://www.euro.who.int/data/assets/pdf\\_file/0019/217018/European-Report-on-Preventing-Child-Maltreatment.pdf](http://www.euro.who.int/data/assets/pdf_file/0019/217018/European-Report-on-Preventing-Child-Maltreatment.pdf)
- Kvalitetsrekommendation för barnskyddet (2020). Social- och hälsovårdsministeriets publikationer 2020:22. Helsingfors: Social- och hälsovårdsministeriet och Finlands Kommunförbund.
- Skyddshemslagen (2014/1354)  
Lagen om ersättning som betalas av statens medel till producenter av skyddshemstjänster 30.12.2014/1354. Finlex.
- World Health Organization (WHO) (2016). INSPIRE: Seven strategies for ending violence against children. <http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/207717/1/9789241565356-eng.pdf?ua=1>

## Bilagor

### BILAGA 1

#### Att beakta i arbetet med barn

- Med arbete med barn avses att barnet beaktas i allt arbete som utförs på skyddshemmet och att man möter barnet i vardagen där.
- Man ska utse en handledare åt barnet och sträva till att handledaren håller mötena med barnet.
- Berätta för barnet och vårdnadshavaren som anlänt till skyddshemmet att barnet har lov att prata om saker med skyddshemmets anställda.
- Sök aktivt kontakt från början och visa intresse för barnet. Det kan göra det lättare att fästa sig vid skyddshemmet.
- Kom ihåg att man ska bekanta sig på barnets villkor och i barnets takt. Man ska iaktta barnets ålder och utvecklingsnivå i allt man gör.
- Den anställda ska förbereda sig inför mötena med barnet. Före mötet med barnet kan man tillsammans fundera på vad man ska göra, och utgå från det barnet är intresserat av.
- Kreativitet och lek är typiska sätt för barn att agera. Det är viktigt att göra trevliga saker tillsammans! Var frimodig att använda lämpliga metoder för varje situation.
- Se till att mötena är trygga, avstressade och lugna. Gemensamt överenskomna regler skapar en trygg atmosfär.
- Kom ihåg att barnet inte ska tvingas eller pressas att tala. Varje barn ska ha möjlighet att uttrycka sig på ett sätt som är naturligt för barnet självt.
- Barnet får inte lämnas ensamt med sina svåra upplevelser. Berätta för barnet att det finns andra som har haft liknande upplevelser och att alla slags känslor är tillåtna.
- Tala om för barnet att våld är fel.
- Visa upp en inställning som respekterar barnet och båda vårdnadshavarna.
- Berätta för barnet, med beaktande av barnets ålder, om att uppgifter registreras i klientdatasystemet och om eventuella anmälningar. Man ska diskutera med barnet om vad som registreras och vad man berättar för föräldern eller myndigheterna.
- Stöd i föräldraskapet och arbetet med familjen på skyddshemmet stöder barnet.

(Källa: Tiina Nurmi 2021 samt Tulensalo, Kalliomeri & Laimio 2021)



## BILAGA 2

### Ankomstsamtal med barn och unga

På skyddshemmet är arbetet med barn individuellt och beror på ålder och situation. Detta gäller alla skeden i skyddshemmets arbete. En del barn kan behöva mer tid än andra för att bli bekanta och känna sig trygga.

Under det första samtalet är det viktigt att berätta för barnet att man på skyddshemmet får berätta om sina egna bekymmer och tankar. Det är viktigt att barnet får tillstånd av den förälder som är på skyddshemmet att prata om familjens angelägenheter. Det är bra att tala om för barnet att hen inte behöver bekymra sig för de vuxnas angelägenheter och att hen inte har gjort något fel. De har kommit till skyddshemmet för att familjen ska få hjälp.

I början av skyddshemsvistelsen får man största delen av barnets basuppgifter från vårdnadshavaren som kommit till skyddshemmet. Varje barn ska dock bemötas som en självständig klient genast från början av skyddshemsvistelsen, och det ska säkerställas att varje barn beaktas på det sätt som hen behöver.

Barnet får uttrycka sina åsikter och önskemål, och i arbetet används metoder som lämpar sig för barnets ålder och situation (t.ex. lekar, observationer och spel). Dessutom får barnet information om skyddshemmet på ett sätt som passar barnet. Vid behov ska man anlita en tolk i arbetet med barnklienter.

När skyddshemsvistelsen inleds går man igenom följande saker med barnet under det första dygnet:

- Information om skyddshemmet och dess praxis
  - det finns också andra människor på skyddshemmet (personal, andra klienter, eventuellt andra aktörer)
  - personal är alltid på plats och man får prata med dem när som helst
  - på skyddshemmet kan man göra samma saker som hemma: leka, spela, vara utomhus, äta och sova
  - skyddshemmet har en dagsrytm och vissa rutiner (t.ex. berättar man om säkerhetspraxis såsom att öppna dörrar)
  - barnet får en egen handledare på skyddshemmet; berätta vad det innebär.
- Man säkerställer (i samarbete med vårdnadshavaren) att barnet vet varför barnet och vårdnadshavaren har kommit till skyddshemmet.
- Skyddshemmets utrymmen presenteras.
- Man tar reda på om barnet har saker som hen vill prata om eller fråga om genast.

## BILAGA 3

### Anmälningar som görs från skyddshem

#### Lagstadgade anmälningsskyldigheter på skyddshem

##### Barnskyddslagen 25 § och 25 c §

- Lagen innehåller bestämmelser om barnskyddsanmälan och föregripande barnskyddsanmälan. En barnskyddsanmälan ska göras utan dröjsmål om ett barn för vars del behovet av vård och omsorg, omständigheter som äventyrar barnets utveckling eller barnets eget beteende kräver att behovet av barnskydd utreds.
- Dessutom ska en anmälan göras till polisen, om det finns skäl att misstänka att ett barn utsatts för ett sexualbrott eller ett brott mot liv eller hälsa vars föreskrivna maximistraff är fängelse i minst två år.
- Anmälan kan – trots sekretessbestämmelserna – också göras tillsammans med barnet eller barnets förälder genom att i enlighet med 35 § i socialvårdslagen kontakta socialvården för bedömning av stödbehovet. En förutsättning är att man tar kontakt utan dröjsmål och att den anmälningsskyldiga uppger orsakerna till att man gör det.
- Mer information fås från barnskyddet, socialjouren, polisen och Handbok för barnskyddet.

##### Socialvårdslagen, 35 §

- Om en yrkesutbildad person i sitt arbete har fått kännedom om en person vars behov av socialvård är uppenbart, ska han eller hon styra personen till att söka socialservice. Alternativt, om personen samtycker till det, kontakta den myndighet som ansvarar för välfärdsområdets socialvård, så att stödbehovet kan bedömas.
- Om samtycke inte kan fås och personen är uppenbart oförmögen att svara för sin omsorg, hälsa eller säkerhet, eller om ett barns bästa absolut kräver det, ska den yrkesutbildade utan dröjsmål göra en anmälan om behovet av socialvård trots sekretessbestämmelserna.
- I 25 och 25 c § i barnskyddslagen finns bestämmelser om att göra en barnskyddsanmälan och en föregripande barnskyddsanmälan. Om den anmälningsskyldiga personen i enlighet med 1–3 mom. utan dröjsmål har kontaktat den myndighet som ansvarar för socialvården och uppgett orsakerna till kontakten, behöver ingen barnskyddsanmälan göras på grundval av samma uppgifter.

##### Strafflagen 15 kap. 10 §

- Den som får kännedom om förberedelse till ett grovt brott, som ännu kan förhindras, ska underrätta myndigheterna eller den som hotas av brottet.